

पूर्वं विधिना योऽर्चयेद्भक्तिम् । तस्मारोग्यं धनं धान्यमिह
जननि जायते । परत्र च सुखं स्थानं यज्ञत्वा न निवर्त्तते” ।

आरोग्यदयनीव्रतं मन्त्रपुं “व्रतमेतन्महाबुद्धे । कार्यमा-
रोगप्रमिच्छता । सर्वकार्यान्मेतद्विधिपुनः जीवितं
चिरम् । उपवासश्च कर्त्तव्यो नवम्यामिह व्रत ।
दशम्यां तु कृतस्नानो मङ्गलावतनं हरिम् । देवनिन्दि-
रवा साहं ध्यात्वा च जगतां प्रतिम् । यथाचक्र
गतापद्मयाङ्गीमिषरसुप्तम्” । इन्दिरवा चक्षुः “फ-
लेषु पेष पेष्ये च पायसेन समर्चयेत्” ।

आयुर्व्रतं मन्त्रपुं “व्रतस्त्वान्निजनमयायुःप्रदमनाजुनम् ।
सर्वसौख्यप्रदं भद्रं तादृग्व्रतमिहोच्यते । चतुर्दश्यां
शुचिः स्नात्वा दन्तधावनपूर्वकम् । पौर्णमास्यान्तथा कृत्वा
देवपूजां समाचरेत् । मण्डपं चतुरस्रं चारवेत् कुसुमा-
क्षतैः । तस्मिन् नीयं श्रियं देवीमर्चयेत् सुसमाहितः” ।

आयुःसंक्रान्तिव्रतं स्कन्दपुं “संध्यायां सम्यगग्राहि आयुः-
संक्रान्तिसुप्तमायुः । संक्रान्तिदिवसे पुण्य पूर्ववत् दिशक-
रम् । कांक्षं क्षीरव्रतं दद्यात् सचिरमयं जगत्कृतः ।
मन्त्र एव पृथग्दाने पूजा वै प्रकीर्तिता । सक्षीरं
सुरभोजातं पीयूषमण्डपकम् । आयुरारोग्यमैश्वर्यं
मम देहि हिजापितम् । अनेन विधिना सम्यक् सर्वं
दद्यादतन्द्रितः” ।

आगादित्वाव्रतं स्कन्दपुं “मासनाययुजं प्राप्य वटादित्य-
दिनं भवेत् । तदा व्रतमिदं ग्राह्यं नरैश्चोभिविशेषतः ।
वायुर्व्रतं सर्वतत्परं तावद्विधिनानेन पुत्रकम् । गोमयेन क्षितौ
कुप्यात् मण्डपं कर्त्तव्यं पुनः । रक्तपुष्पैरलताद्यैरर्घ्यं
तत्र प्रदापयेत् । यथाशा-विमलाः सर्वाः सूर्याः भास्वर-
भासुभिः । तथाशां सफलां मङ्गलं कुर्वन्ति मया-
र्चितः । एवं यः कुरुते सम्यक् व्रतमेतदनुकूलम् । आ-
गादित्येति विख्यातं तस्य पुण्यफलं मङ्गलम् । इत्यादि
आचमनव्रतं विष्णुधनोत्तरोक्तम् । “रदमन्यत् प्रवक्ष्यामि च-
तुर्लक्षव्रतं तदा । चैत्रस्यामनपक्षे तु सोपवासो जि-
तेन्द्रियः । चतुर्थ्यां वासुदेवस्य कृत्वा संपूजनं शुभम् ।
काष्ठनं दक्षिणां दद्यात् हिजाय ब्रह्मचारिणे । तथा
बहुर्घणं देवं पूजयित्वा जगद्गुरुम्” ।

आषाढव्रतानि महाभारते “आषाढमेकभक्तेन स्विता मा-
समतन्द्रितः । बहुधाग्नौ बहुधनो बहुपुत्रश्च जायते ।
आषाढमेकभक्तेन पूजयेद्विष्णु तत्परः” ।

इन्द्रपौर्णमासीव्रतं मविष्णोत्तरोक्तम् । “जितं यत्संपूज्य दम्बला-

न्युपवासी विभूषणैः । पौर्णमास्यामवाप्नोति मोक्षमिन्द्र-
व्रतादिह” ।

ईशानव्रतं काविकापुं “सद्योपोषणं चतुर्दश्यां गुरोर्दिने ।
पूजयेद्विधिनानेन विष्णुं सावं निबोध मे । ब्रह्मण्यः
पश्चिमे भागे वासे चिह्नस्य वै हरिम् । सखोलकं द-
क्षिणे रोहनीश्वरं प्राग्दिशि स्थितम्” । सखोलकमर्घ्यं
ईशानव्रतं भविष्णुपुं “ईशरस्य चतुर्दश्यां सर्वैश्वर्यसमन्वि-
तः । बहुपुत्रो बहुधनसत्था स्नात्वा संगवः । मूलम-
न्त्रसंज्ञाभिरङ्गमन्त्राश्च कीर्तिताः । पूर्ववत्पुण्यपत्रस्यः
कर्त्तव्यश्च तिथीश्वरः । गन्धपुष्पोपहारैश्च यथाशक्ति वि-
धीयते । पूजाश्रावणेन शास्त्रेण कृतापि तु फलप्रदा ।
आयुःश्रावणमिन्द्रिय दधिजोराक्षमाक्षिकैः । पूर्वोक्तफ-
लदो होमः जपः शान्तेन चेतसा” । एतद्व्रतं वैश्वानर
प्रतिपदव्रतवद्ग्राह्येयम्” ।

चतुर्दशमीव्रतं भविष्णुपुं “चतुर्दशमेतं पीत्वा क्रियते
या तु सप्तमी । सा ज्ञेया सुखदा वीर ! सदेवोदकस-
प्तमी” ।

उभयदादमीव्रतं भविष्णोत्तरोक्तम् । “त्रेहं व्रतानां सर्वेषां-
शुभवद्दादमीव्रतम् । तत्तुऽहं संप्रवक्ष्यामि समाहित-
मनाः शृणु ! । ततोऽपराह्णे सन्त्यक्तमन्यादिकः
शुचिः । प्राण्यानां वेदविदुषः पुराणज्ञात् जितेन्द्रियात् ।
संपूज्य देवदेवेशन्दन्तधावनपूर्वकम् । कुप्यात् नियमं पार्थ
गुरुदेवाग्निवस्त्रिधौ । एकादश्यां निराहारः स्थित्वा-
हमपरोऽहनि । भीष्माग्निं पुण्डरीकाक्षं । गरुडं मे भ-
वाच्युत ! । इत्युक्त्वाथ गुरुं नत्वा पूजयित्वा जनार्दनम् ।
मूषौ स्वपेषितकोधः शब्दादिविषयोऽप्यभूतः । अनेन
विधिना मासि तस्मिन् कृष्णसुषोषयेत् । द्वादशीं पुरुष-
ध्याय । ध्यायन् बहुर्घणं विभूषम् । प्राग्वत्सर्वं ततः कृत्वा
ब्राह्मणाय निवेदयेत्” । इदञ्च व्रतं मार्गशीर्षादिकास्ति-
कान्तहादममाससाध्यं तस्य उभयपक्षयोः कार्यम् ।

उभयवर्षमीव्रतं भविष्णुपुं “योऽव्दमेकं प्रकृषीति नवम्यां
नक्तपादरात् । इह भोगानवाप्याप्नोति परत्र च दिवं
व्रजेत् । पोषे मासे च सम्प्राप्ते यः कुप्यात्सक्तभोजनम् ।
जितेन्द्रियः पत्यवादी कामक्रोधविवर्जितः । पञ्चदश-
वर्षी यज्ञादुपवासेन पात्रयेत्” । इदं व्रतं वर्षसाध्यम् ।
उभयवर्षमीव्रतं भविष्णुपुं “पौषे मासे च सप्तम्यां यः
कुप्यात्सक्तभोजनम् । जितेन्द्रियः सत्यवादी स्नातो गो-
मूत्रगोरसैः । पचयोः सप्तमीं यज्ञादुपवासेन यो नयेत् ।